

Stanisław Kowalczyk

Kultura fizyczna alumnów

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 5, 228-231

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kultura fizyczna alumnów / Physical culture of seminarists

Zbigniew Dziubiński, *Kultura fizyczna w wyższych seminariach duchownych Kościoła katolickiego w Polsce* [Physical culture in Polish Catholic Seminary], Akademia Polonijna, Częstochowa 2004.

Problematyka kultury fizycznej w polskich seminariach duchownych nie była dotąd omawiana w sposób profesjonalny, dlatego na tym większą uwagę zasługuje monumentalna praca dra Zbigniewa Dziubińskiego, który w swym bogatym dorobku piśmienniczym posiada książkę o analogicznym charakterze¹. Jest on wykładowcą uczelni warszawskiej – Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, jest także *spiritus movens* październikowych sympozjów naukowych poświęconych tematyce kultury fizycznej i sportu, jakie od kilkunastu lat odbywają się w Warszawie i skupiają ludzi różnych dyscyplin naukowych, zawodów, wyznań, świeckich i duchownych. Owocem tych spotkań są coraz bardziej pojemne woluminy, których redaktorem jest właśnie Z. Dziubiński.

Prezentowana praca obejmuje część teoretyczną i empiryczną: pierwsza zawiera elementy eksplikacyjno-semantyczne, filozoficzne i teologiczne, druga natomiast koncentruje się na opisie i analizie o charakterze socjologicznym fenomenu kultury fizycznej w uczelniach seminarijnych. Jest to więc praca interdyscyplinarna, co świadczy o bogatym warsztacie naukowym jej autora. Wstęp książki anonsuje powody podjęcia problematyki kultury fizycznej we wspomnianych uczelniach. Oto niektóre z nich: brak opracowań w tej dziedzinie w dotychczasowej literaturze naukowej, istotna rola społeczna Kościoła katolickiego w Polsce, ewolucja poglądów ludzi Kościoła na temat roli ludzkiego ciała i kultury fizycznej, potrzeba właściwego duszpasterstwa we współczesnym świecie ceniącym aktywność sportową.

Pierwsza część pracy, zatytułowana *Teoretyczne zagadnienia kultury fizycznej*, daje solidne podstawy doktrynalne dla empiryczno-socjologicznej analizy stanu kultury fizycznej w seminariach duchownych. Na początku autor wyjaśnia pojęcie kultury fizycznej, przestrzegając – z powołaniem się na F. Znanieckiego – przed naturalistycznym jej rozumieniem. Kultura fizyczna jest integralną częścią ogólnej kultury człowieka, dlatego należy ją rozumieć zgodnie z duchem personalizmu. W książce znajdujemy bogactwo cytowanych opisów kultury fizycznej, a także próbę ich klasyfikacji ze względu na założenia filozoficzno-antropologiczne. Końcowym akcentem tych analiz jest własny opis: „Przez kulturę fizyczną będziemy rozumieli świadome przekształcanie natury ludzkiej (cielesnej, duchowej i wspólnotowej) oraz świata zewnętrznego (przyrodniczego i kulturowego), mające na celu dobro człowieka (osoby)” [s. 23]. Takie rozumienie kultury fizycznej akcentuje jej cele autoteliczne, które są wiodące w sporcie amatorskim. Sport wyczynowo-profesjonalny – zauważa autor – często je zatracza, gdyż uprawiany jest ze względów prestiżowo-medialnych, finansowych itd. Kultura fizyczna jest ściśle powiązana z aktywnością ciała ludzkiego, dlatego różnorodność sposobów rozumienia jego roli w życiu człowieka znajduje swój oddźwięk we wzorcach kultury fizycznej. Za Z. Krawczykiem wyróżnione zostały następujące wzory tej kultury: estetyczny, hedonistyczny, ascetyczny, higieniczny, sprawnościowy i agonistyczny.

Oryginalnym elementem omawianej książki jest wyróżnienie następujących sektorów kultury fizycznej jako zjawiska społecznego: wychowanie fizyczne, wychowanie zdrowotne, sport, rekreacja ruchowa, rehabilitacja ruchowa i turystyka. W pragmatyce egzystencjalno-społecznej nie jest łatwe wytyczenie ścisłych granic wymienionymi działaniami kultury fizycznej, ale powyższa klasyfikacja posiada walor porządkująco-semantyczny. Przy omawianiu poszczególnych dziedzin kultury fizycznej autor wykorzystał bogatą literaturę przedmiotu wyjaśniając najpierw samo pojęcie, a następnie omawiając jego formy, dzieje, wartość w życiu człowieka indywidualnego i społecznego, sposoby realizacji. W analizie wychowania fizycznego wyróżnione zostały trzy modele: naturalistyczny, kulturowy i komplementarno-globalny. Każdy

¹ Zbigniew Dziubiński, *Kultura somatyczna kleryków. Studium socjologiczne*, ChAT, Warszawa 1996.

z tych modeli posiada swych zwolenników w polskiej pedagogice. Znajomość tego problemu jest ważna dla alumnów jako przyszłych duszpasterzy. Przy omawianiu problematyki sportu wykorzystana została typologia jego koncepcji zaproponowana przez prof. Z. Krawczyka, po czym autor wyróżnił w aktywności sportowej trzy wymiary: sfera kultury bytu (jest to głównie materialna infrastruktura sportu), sfera kultury społecznej (powiązana ze zdrowiem fizycznym i psychicznym człowieka) oraz sfera kultury symbolicznej (są to indywidualne i społeczne wartości wyższe, np. moralne, ideowe). Dalsze rozważania tej części pracy wskazują na rolę wypoczynkowo-rekreacyjną i zdrowotno-rehabilitacyjną kultury fizycznej. Interesujące są także analizy na temat turystyki, w tym turystyki o charakterze religijnym – częstym współczesnym fenomenem pielgrzymek.

Ostatnia część teoretycznych rozważań na temat kultury fizycznej poświęcona jest relacji chrześcijaństwa do tej formy kultury. Omówione zostały biblijne przesłanki kultury fizycznej oraz filozoficzno-teologiczne jej podstawy, a następnie elementy społecznego nauczania Kościoła – ze szczególnym wyeksponowaniem wypowiedzi papieża Jana Pawła II. Biblia zawiera wiele przesłanek dla pozytywnej oceny kultury fizycznej, najważniejsze z nich to: nakaz doskonalenia ziemi i działania, afirmacja godności człowieka – także jego ciała, aprobata fizycznego trudu, uznanie potrzeby ascezy. Nowotestamentalne metafory dotyczące sportu również pośrednio mogą być eksplikowane jako jego akceptacja. Dalsze analizy pracy są syntetycznym ujęciem tych filozoficznych i teologicznych wątków, które w jakiś sposób są inspiratywne dla problematyki kultury fizycznej. Uwzględnione zostało zwłaszcza stanowisko św. Augustyna (ewoluujące od dezaprobaty ciała do jego afirmacji), oraz św. Tomasza z Akwinu. Jego personalistyczna koncepcja człowieka, kontynuowana przez współczesnych tomistów E. Gilsona, J. Maritaina, E. Mouniera i P. Teilharda de Chardina, uzasadnia w pełni pozytywną ocenę różnych form kultury fizycznej.

Dla czytelników omawianej pracy szczególnie frapująca będzie analiza wypowiedzi współczesnych papieży na temat sportu: Piusa X, Piusa XI, Piusa XII, Jana XXIII, Pawła VI i Jana Pawła II. Są one potwierdzeniem pozytywnego stosunku Kościoła do sportu i całej kultury fizycznej. Stanowisko obecnego papieża zostało przeanalizowane w sposób bardzo szczegółowy, przy czym wyróżnione zostały trzy elementy: jego osobiste doświadczenie sportowe, refleksje filozoficzno-teologiczne na temat sportu oraz przemówienia wygłoszone w trakcie spotkań z grupami sportowców. Trafna jest uwaga, że teologia ciała ludzkiego Jana Pawła II jest jego oryginalnym wkładem w konstruowanie personalistycznej etyki i teologii sportu. Problematyka kultury fizycznej, w tym sportu i turystyki, była także przedmiotem dwu listów pasterskich Episkopatu Polski. Omawia je autor, który w zakończeniu teoretycznej części swej pracy przypomniał także system wychowania fizycznego księdza Waleriana Adamskiego. Był on teoretykiem i pionierem chrześcijańskiego nurtu kultury fizycznej w II Rzeczpospolitej.

Rozdział drugi książki dra Z. Dziubińskiego prezentuje założenia metodologiczne i charakterystykę badanej zbiorowości. W 2002 roku przebadał on niemal dwa tysiące alumnów w polskich seminariach duchownych, dokładniej mówiąc – studentów pierwszego i ostatniego roku tych uczelni. Zastosowane zostały następujące narzędzia badawcze: kwestionariusz ankiety, kwestionariusz wywiadu, badanie dokumentów na temat kultury fizycznej (o ile takie znajdują się w poszczególnych seminariach) i obserwacja uczestnicząca. Przedmiotem i celem badań było: 1. poznanie poglądów alumnów na temat kultury fizycznej, 2. poznanie osobistych ich postaw wobec takiej kultury, 3. poznanie poglądów i zachowań w odniesieniu do kultury zdrowotnej. Zawarte w ankiecie i wywiadzie pytania dotyczyły głównie takich zagadnień, jak: organizacja kultury fizycznej w seminariach, infrastruktura sportowa, programy obowiązkowe i fakultatywne związane z wychowaniem fizycznym, osobiste poglądy respondentów na temat kultury fizycznej i zdrowotnej.

Wyniki badań, przeprowadzonych przy zastosowaniu wymienionych metod (ankiety i wywiadu), zostały przedstawione przez Dziubińskiego w trzecim rozdziale jego książki, stanowiącym jej część empiryczną. Szczegółowa analiza odpowiedzi i wypowiedzi studentów uczelni seminaryjnych, obejmująca około stu stron druku, jest niezwykle interesująca. Zadaniem recenzenta nie jest referowanie szczegółowych wyników przeprowadzonych badań, ale tytułem przykładu warto zaanonsować niektóre z nich. Tylko nieliczne seminaria posiadają program

rozwoju kultury fizycznej i sportu w formie odrębnych dokumentów. Lepiej natomiast przedstawia się sytuacja w zakresie infrastruktury sportowej, np. niemal wszystkie seminaria mają siłownię, a większość – zwłaszcza diecezjalne – posiada także boiska do piłki nożnej i siatkówki oraz sale gimnastyczne. Bardzo wiele seminariów umożliwiała również swym studentom korzystanie z obiektów sportowych poza uczelnią. Tak więc można stwierdzić, że seminaria duchowne zapewniają dobre warunki do uczestnictwa alumnów w sporcie. Dodać należy, że niektóre seminaria diecezjalne w planie swych studiów mają obowiązkowe zajęcia wychowania fizycznego, inne zaś umożliwiają udział w fakultatywnych zajęciach sportowo-rekreacyjnych. W głównej mierze jest to turystyka piesza, względnie rowerowa, najczęściej będąca pielgrzymką do różnych sanktuariów. Udział alumnów w pielgrzymkach na Jasną Górę jest coraz bardziej powszechny. Również rozgrywki i zawody sportowe pomiędzy seminariami mają coraz częściej miejsce, zwykle jest to tenis stołowy lub piłka nożna i siatkówka.

Dr Dziubiński w swych badaniach interesował się także osobistymi poglądami alumnów na temat kultury fizycznej i sportu. Byli oni proszeni o dokonanie wyboru pomiędzy kilkunastu wartościami przynależnymi do kultury symbolicznej. Spośród preferowanych wartości sport znalazł się na czwartym miejscu po religii, przyrodzie i nauce. Interesujące są powody tego relatywnie tak wysoko zaszerzowanego w ogólnej aksjologii sportu. Bardziej częste to stwierdzenia typu: kultura fizyczna jest elementem ogólnej kultury człowieka, sport jest formą dbałości o ciało i zdrowie człowieka, uodparnia on na choroby, jest pomocny w duszpasterstwie dzieci i młodzieży, stanowi użyteczną formę spędzania czasu wolnego, jest przyjemnym relaksem po pracy intelektualno-naukowej. Alumni sygnalizują także przeszkody, jakie utrudniają i ograniczają ich aktywny udział w zajęciach sportowych. Najważniejszą z nich jest brak wolnego czasu. Interesujące są ich wypowiedzi na temat zdrowia, którą to wartość lokalizują na piątym miejscu wśród preferowanych wartości egzystencjalnych. Jedno z pytań dotyczyło nikotyny; otóż ponad 90% alumnów seminaryjnych stwierdziło, że nie pali w ogóle papierosów. Jest to optymistyczna informacja.

Czwarty i zarazem ostatni rozdział pracy nosi tytuł: *Przeobrażenia kultury fizycznej w wyższych seminariach duchownych – analiza porównawcza*. Autor książki zestawia tam wyniki swych badań przeprowadzonych w latach 1993 i 2002. Choć w dalszym ciągu zasadniczo brak jest programów kultury fizycznej w polskich seminariach, to w sposób znaczący poprawiła się sytuacja w zakresie infrastruktury sportowej i sprzętu sportowego, a także coraz częściej wynajmowane są obiekty sportowe dla potrzeb studentów. Zwiększył się również odsetek alumnów uczestniczących w turystyce i zawodach sportowych. Jeżeli zaś chodzi o osobiste poglądy alumnów, to w dalszym ciągu lokalizują oni sport na czwartym miejscu – po religii, przyrodzie i nauce. Osobiste ich deklaracje potwierdzają, że przeszkody w uprawianiu czynnego sportu mają charakter częściej subiektywny aniżeli obiektywny.

W zakończeniu prezentowanej książki znajduje się fragment zatytułowany *Weryfikacja hipotez, uwagi końcowe*. Autor sformułował 10 hipotez jako rezultat przeprowadzonych badań. Stwierdza w nich, że alumni polskich seminariów duchownych pozytywnie oceniają kulturę fizyczną i sport, doceniają również potrzebę kultury zdrowotnej. Czynniki społeczno-demograficzne odgrywają pewną rolę w ocenie kultury fizycznej, np. bardziej cenią ją alumni ostatnich lat pochodzący ze środowiska rolniczego i mający dobre wyniki w nauce. Warszawski doktor stwierdza także, że alumni badani w 2002 roku bardziej pozytywnie oceniają kulturę fizyczną aniżeli ich koledzy w 1993 roku, co jest optymistyczną konstatacją. Zauważył on również, że seminaria diecezjalne w większym stopniu zwracają uwagę na organizację kultury fizycznej aniżeli seminaria zakonne. Jedno z końcowych spostrzeżeń zasługuje na szczególną uwagę: „Współczesne nauczanie Kościoła katolickiego na temat kultury fizycznej i ciała ludzkiego nie znajduje odzwierciedlenia w programach seminariów duchownych w Polsce” [s. 339]. Ta konstatacja niewątpliwie wymaga wnikliwej i krytycznej refleksji tych wszystkich, którzy aktywnie współuczestniczą w funkcjonowaniu polskich seminariów duchownych.

Jednym z walorów omawianej pracy jest zamieszczona w niej bogata literatura przedmiotu, licząca 27 stron. Jest to literatura nie tylko w języku polskim, ale także obcojęzyczna. Praca posiada także indeks osobowy i aneks w postaci 50 załączników. Książka prof. dra Zbigniewa Dziubińskiego jest cennym wkładem w polską literaturę poświęconej tematyce kultury fizycznej

i sportu, zarazem jest to unikalna pozycja omawiająca aktywność sportową na terenie polskich seminariów duchownych. Powinna się ona znaleźć we wszystkich bibliotekach seminaryjnych, a także stać się lekturą alumnów, ich wychowawców oraz księży pracujących duszpastersko wśród młodzieży. Część teoretyczna książki potwierdza gruntowną znajomość problematyki kultury fizycznej z zakresu m.in. pedagogiki, filozofii, teologii i socjologii, zaś część empiryczna uwidacznia doskonały warsztat naukowy korzystający z metod socjologicznego opisu i analizy. Praca posiada dużą wartość zarówno poznawczą, jak i społeczną. Erudycyjna wiedza autora na temat współczesnej literatury omawiającej tematykę sportu i całej kultury fizycznej łączy się z solidnością przeprowadzanych analiz, poszukiwaniem prawdy i intelektualną uczciwością oraz obiektywizmem końcowych konstatacji.